

1. Między Arkadią, a Apokalipsą - poezja K.K. Baczyńskiego świadectwem doświadczenia pokoleniowego Kolumbów - wiersze, poetyka i cechy twórczość Baczyńskiego)

POKOLENIE KOLUMBÓW - kolumbowie - rocznik 20 - pokolenie apokalipsy spełnionej, pokolenie poetów podziemia - to określenie, które na stałe weszło do historii literatury dzięki powieści Romana Bratnego *Kolumbowie. Rocznik 20* - ludzie dorastający w okresie II wojny światowej. Zamiast wkraczać w dorosłość musieli poznać zupełnie inny smak, musieli przewartościować swoje zasady, morale. Było to pokolenie skazanych na walkę, nie mających prawa być dziećmi, kochankami, synami, musieli być żołnierzami, zostało im odebrane wszystko co należne człowiekowi - ich jedynym celem była służba. Tak jak Kolumb odkrywał uroki nowego świata, to polacy odkrywali nowy świat w latach wojny.

POKOLENIE

Dychotomia - z jednej strony natura pełna życia, ale jest pełna życia bo syci się krwią i śmiercią
Antropomorfizacja przestrzeni - przestrzeń czuje

Strofy od pierwszej do piątej należą do liryki pośredniej opisowej, a pozostałe - liryki bezpośredniej wyznania. Podmiot nie wypowiada się tylko w swoim imieniu, ale jako część zbiorowości - całego pokolenia, do którego należy. - podmiot zbiorowy („nas nauczono”, „żyjemy”, „omyje nas”, „szukamy”, „nasłuchujemy”)
Wśród środków stylistycznych dominują **epitety**, również o znaczeniu metaforycznym („ziemia dojrzała”, „głowa obcięta”, „ciemny strop”, „rosa czerwona”, „bolesne dłuto”, „błyszczącym złocie”). Pojawiają się też **porównania** („jak obce miasta z głębin kopane”, „popielejące ludzkie pokłady”, „kipi sytością jak wielka misa”, „strasząc jak krzyk”, „jak korzeń skręcone ciała”, „ludzie w snach ciężkich jak w klatkach krzyczą”). Poeta zastosował również **metafory** („ziemia owoców pełna po brzegi”, „pustego serca rozpruty strąk”, „w grozie drążymy mroczne miłości”). **Przedmioty i zjawiska nabierają cech istot żywych, pojawiają się ożywienia** („kłosy brzuch ciężki w górę unoszą”, „ogromne nieba suną z warkotem”). Na rytm wiersza wpływają też anafory, kilka wersów rozpoczyna się od słów („nas nauczono”).

Poeta podejmuje w wierszu trudny temat destrukcyjnego wpływu wojny na człowieka. Osoba mówiąca porównuje przemiany zachodzące w przyrodzie do etapów życia człowieka. Obserwuje ona naturę, która płynnie przechodzi w kolejne formy, tak jak cały czas zmienia się ludzki los. Piękno przyrody kontrastuje z okrucieństwami wojny. Sytuacja liryczna przypomina **surrealistyczny obraz** na którym letni krajobraz staje się pełen grozy. Pozornie podmiot liryczny obserwuje dojrzewające kłosy i kwitnące kwiaty, a jednak obawia się, że z chmur zaraz spadną bomby, na drzewach widzi obcięte ludzkie głowy, a z ziemi wystają części ciał umarłych. Pokolenie Kolumbów nie mogło skupić się na edukacji, zdobywaniu doświadczeń zawodowych, zakładaniu rodziny. Trudne czasy stworzyły **nowy Dekalog, z którym młodzi ludzie musieli się zapoznać, nawet jeśli się z nim nie zgadzali**. Dotychczasowe idee i zasady moralne zostały podważone, nie znalazły odzwierciedlenia w nowym świecie, opanowanym wojennym chaosem. Codziennosc stała się pełna trudnych decyzji i wyborów, które mogą nieść ze sobą tragiczne konsekwencje. Młode pokolenie odrzuciło poglądy swoich przodków, zostało nauczone całkowicie innego życia. Poeta kilkakrotnie powtarza słowa „**nas nauczono**”, co podkreśla naiwność i brak doświadczenia młodzieży. Żołnierze musieli postawić się w roli uczniów, wyzbyć poprzedniej tożsamości. Młodzi ludzie, którzy mają wiele planów i marzeń, nauczyli się funkcjonować jak ludzie pierwotni. **Dawne postawy i wzniosłe idee stały się przeszłością, do której już nie ma powrotu**. Najważniejszą rolę zaczęło spełniać zaspokajanie najprostszych potrzeb oraz przetrwanie. Pokolenie podmiotu lirycznego czuje się coraz bardziej wyniszczone, pozbawione wszelkich uczuć. Osoba mówiąca **wątpi, że młodzi kiedykolwiek powrócą do równowagi**, po wszystkim czego byli świadkami. Wiersz przedstawia realny patriotyzm, który w niczym nie przypomina podniosłych utworów i pieśni, wykonywanych na narodowych uroczystościach. W czasie walki nie liczą się ideały, ale zniszczenie wroga i odniesienie zwycięstwa. **Nie ma tam miejsca na przemyślenia o miłości do ojczyzny kraju. Ludzie zostali zmuszeni do życia w ciągłym strachu, ukrywania się**. Brak poczucia bezpieczeństwa doprowadził do zniszczenia empatii, miłości, które zeszyły na dalszy plan. Podmiot liryczny snuje

refleksję na temat sensu walki. Zastanawia się, czy za kilkadziesiąt lat, ktokolwiek będzie pamiętał o poświęceniu jego pokolenia na rzecz ojczyzny. Widzimy deklarację pokoleniową, jest to **manifest pokoleniowy - stadium o życiu. Mamy do czynienia z apokaliptycznym obrazem rzeczywistości, jest to świadectwo wstrząsających przeżyć, rodzi się przerażająca wizja w wyobraźni, a jej źródłem jest groza rozpacz, świadomość o klęsce. Ten nowy dekalog - antydekalog wprowadza wojenną pedagogikę która unicestwia fundamenty człowieczeństwa - ta katastrofa nie będzie miała charakteru materialnego ale będzie miała wymiar moralny.**

Piękny, normalny świat bez problemu przenika się z krwawym i brutalnym obrazem wojny.

ELEGIA O CHŁOPCU POLSKIM

Elegia o chłopcu polskim" opowiada o doświadczeniach wojennych pokolenia Kolumbów, a także prezentuje metaforyczny obraz matki (interpretowanej zarówno jako zwykła matka, jak i matka-ojczyzna) rozpaczającej nad utratą dziecka i wyrażającej sprzeciw wobec okrucieństw wojny.

Pod względem gatunkowym utwór jest, zgodnie z tytułem, **elegią, czyli utworem lirycznym utrzymanym w poważnym tonie, zawierającym rozważania i skargi dotyczące tematów osobistych lub egzystencjalnych.**

- **epitety** (np. "rudą krwią", "żółte ściegi", "wisielcami drzew", "czarną bronią w noc") - budują one sugestywny obraz okropieństw wojny, zwracają uwagę na wizualny aspekt wizji doświadczanych przez podmiot liryczny;
- **porównanie** ("od snów, co jak motyl drżą") - wyeksponowanie piękna istnienia, którego doświadczanie przez syna zostało zabrane przez wojnę;
- **metafory** ("wisielcami drzew", "haftowali ci, syneczku, smutne oczy rudą krwią") - uniwersalizują one obraz wojny, a także podkreślają tragedię przeżywaną przez podmiot liryczny;
- **anafora** ("I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc, / i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut - zło.") - zwraca uwagę na kontrast pomiędzy niewinnym synem, a krwiożerczą, złą wojną;
- **pytanie retoryczne** ("Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?") - puentuje cały utwór i wskazuje na wojenną traumę, która powoduje cierpienie u podmiotu lirycznego.

Poeta zarysowuje kontrast pomiędzy wizją szczęśliwego i wolnego od zmartwień dzieciństwa podczas pokoju ("Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą") i wizją czasów wojny, w trakcie której chłopiec zostaje zmuszony do chwycenia za broń i walki.

Dysonans - wprowadza irracjonalność tego co się stało

Odebrano rodzicowi możliwość wpływania na swoje dziecko, wychowania - tragedia nie tych którzy idą do boju, a rodziców

NIEBO ŻŁOTE CI OTWORZĘ

W wierszu podmiot liryczny przywołuje bolesne wspomnienia wojny, które zaburzają postrzeganie przez niego rzeczywistości. Pomimo doświadczenia wielu bolesnych wydarzeń, wciąż nie traci nadziei i wiary w ogromną siłę miłości, w której dostrzega szansę na oczyszczenie i odbudowanie okaleczonego człowieka oraz jego systemu wartości moralnych.

Pierwsze trzy strofy utworu zostały poświęcone opisowi krainy miłości, do której podmiot liryczny chciałby zaprowadzić swoją ukochaną. Zwraca się on do niej - stosując **lirykę inwokacji** - w czasie teraźniejszym, składając deklarację dotyczącą przekształconego świata w ów piękne miejsce, pełnego radości i wolnego od wszelkiego zła i niebezpieczeństwa: *wyprowadzę z rzeczy cienie, które prężą się jak kot*. Poeta w swoim utworze stworzył wizję świata wręcz **nadrealną, ale magiczną**. Wizja ta łączy w sobie wiele doznań zmysłowych od wizualnych poprzez zapachowe i słuchowe, jest więc **synestezyjna**. W utworze warto zwracać uwagę na każdy nawet najdrobniejszy szczegół, ponieważ mają one olbrzymie znaczenie, np. *niebo złote ci otworzę, w którym ciszy biała nić* - Gdzie biel symbolizuje niewinność, czystość. *Natomiast przytoczony obraz orzecha: jak ogromny dźwięków orzech, który pęknie aby żyć* - Symbolizuje odrodzenia całkiem nowego świata, nowego porządku. Podmiot liryczny stworzony przez Baczyńskiego chciałby zapewnić swojej umiłowanej

kobiecie pewną, bezpieczną i stabilną przyszłość w pięknym, czystym świecie. Płonący świat, który symbolizują „powietrza drżące strugi” chciałby przemienić w utopijny, pogodny krajobraz. **Jednak by to uczynić bohater liryczny prosi o pomoc swoją ukochaną, chciałby by pomogło mu odbudować ten lepszy świat, zniszczony przez wojnę i panujący chaos. W zamian deklaruje jej nieskończoną miłość. Obraz jaki stworzył poeta podkreśla olbrzymią moc tego uczucia, które pozwala udźwignąć się z mroku, odbudować zniszczoną rzeczywistość czy podnieść po najgorszym upadku. Kreowany przez większość utworu łagodny, uroczy nastrój zostaje zniszczony w ostatnich wersach.** Na horyzoncie pojawiają się rzeczy, które zwiastują nadejście zła, bólu i cierpienia. Czerwień - „przez płonące łąki krwi” - przywodząca na myśl mrok i pożogę wojenną zastępuje delikatny, ciepły obraz wcześniej przedstawionego świata. Podmiot liryczny zwraca się też z prośbą do swojej ukochanej, by wyjęła z jego oka **odłamek szkła**. Szkło, o którym wspomina bohater utworu może przypominać historię pewnej baśni. Kaja postać „Królowej Śniegu” również męczył kawałek szkła, który utkwiał w jego oku. Pochodził on ze zwierciadła stworzonego przez samego diabła, który zmieniał ludzi w obojętnych i nieczułych na otaczające ich piękno. Szkło zmieniło sposób postrzegania świata przez Kaja, jawił mu się on jako nieciekawym, brzydki i nieprzyjemny. W baśni Andersena również miłość okazała się wybawieniem, bowiem chłopca uratowała kochająca go Gerda. **Podmiot liryczny dzieła Baczyńskiego również pokłada nadzieję, iż jego ukochana wyzwoli go pozbywając się odłamka z jego oka w ten sposób odczarowując świat. Wiersz stanowi opis dramatu jaki przeżywali młodzi ludzie Pokolenia Kolumbów, kiedy z ich życia gwałtownie zniknęło szczęście, a normalność zastąpiły krwawe pola walki, na które wypełniała śmierć. Kiedy normalność, dobro i piękno zdawały się być tylko wspomnieniem**

CECHY TWÓRCZOŚCI BACZYŃSKIEGO

- Poezja jego była bardzo bliska poezji romantycznej, bohater jest samotny jego wizje są oniryczne, surrealistyczne
- Katastrofizm
- Dychotomia świata przedstawionego – opozycyjnie zestawiony czas sprzed i w trakcie wojny
- Poezja głosem pokolenia - pełna pesymizmu, rozbudowana metaforyka,
- Motyw walki o ojczyznę, konieczność dziejowa, utwory które pokazują że wojna stała się ponad wszelkimi generacjami, dotyczyła wszystkich pokoleń
- Śmierć
- Apokalipsa
- Zniszczenie
- Próba ocalenia tego co zostało normalne
- Tragizm historii, ciągłość wojen i powstań
- Dorośnięcie w czasie
- Obcowanie ze śmiercią
- Przeczenie śmierci
- Wizyjność bogata metaforyka kryjąca obrazy wojny
- Niedopowiedzenia i aluzje
- Skrót myślowe, słowa klucze, magia słowa, tragizm, bolesna ironia
- Kontrast jako zasada kompozycji
- Tonacja apokaliptyczna
- Gorzki i bolesny patriotyzm
- Samotność

2. Tematyka i poetyka opowiadań Tadeusza Borowskiego

Kluczowe pojęcia:

A) **behawioryzm** - technika behawiorystyczna - w literaturze faktu polega na braku słownictwa określającego uczucia, po to aby uprawdopodobnić opis - ukazać brak życia wewnętrznego- pustkę. narrator nie wie co się dzieje w środku innego bohatera widzi tylko kim jest.

B) **faktomontaż** - szereg faktów, wydarzeń powiązanych w formę dramatyczną;

C) **literatura faktu** - formy literackie, które przedstawiają autentyczne postacie i wydarzenia, jak np. reportaż (relacja, raport), dziennik, pamiętnik (wspomnienia), biografia, wywiad. Cechuje ją brak opisu przeżyć wewnętrznych

D) **Trzy razy D** -

Dehumanizacja - jest to odczłowieczenie, pozbawienie wartości humanitarnych, człowiek zostaje pozbawiony ludzkiego pierwiastka, wartości istotne dla człowieka stały się pustymi wyrazami, teraz liczyły się tylko nadzieje, człowiek staje się hieną, zwykłym zwierzęciem,

Deprawacja - zepsucie moralne, upadek świata wartości, hierarchia wartości do tej pory ustalona przez większość ludzi została zburzona, zmienił się system wartości

Demitologizacja - obalenie podstawowych mitów dot. kultury europejskiej - człowiek jest wielki, człowiek okiełznał zło, podporządkował sobie świat, człowiek jest w centrum, antropocentryzm

E) **człowiek zlagrowany** - ten który przyjął warunki obozu i udało mu się zadomowić, chce przeżyć kosztem innego człowieka, osoba pozbawiona wartości takich jak współczucie, miłosierdzie, przyczynia się do śmierci innych. Postępuje według odwróconego dekalogu (Becker, Stefan, Iwan) Nie jest nim Tadek - synteza postaw obozowych

POŻEGNANIE Z MARIĄ

- czas i miejsce opowiadania - czas trwania doba, luty 1943 rok, Warszawa ; mieszkanie (ul. Skaryszewska mieszkał tam Borowski) będące ostoją wartości sprzed wojny, spółka handlowa Inżyniera
- Tożsamość narratora - Tadeusz - często utożsamiany z autorem, jednak nim nie jest. Posiada dużo życia autora (narzeczona Maria, miejsce zamieszkania, studia, miejsce pracy)
- kompozycja utworu - opowiadanie zaczyna się miłością, dialogiem o filozofii i poezji pojawia się już dysonans - pijaństwo, potem rozmowy o zarobku, handel ponieważ tylko on się liczy, sprawa z doktorową, łapanki w wyniku, których traci narzeczoną - sposób wypowiedzi narratora - zatracenie człowieczeństwa
- język opowiadania - na początku dialog o poezji, słownictwo wyszukane jednak im dalej tym pojawia się słownictwo budowlane (dominanta). język budowlany obrazuje zmiany, jakie zaszły w narratorze, który na początku mówi o poezji, wartościach a później zwraca uwagę tylko na fizyczność, handel
- Interpretacja tytułu - pożegnanie z Marią - 1) pożegnanie z narzeczoną, 2) Maria - symbol miłosierdzia- wartości chrześcijańskich - pożegnanie z wartościami chrześcijańskimi - świat nigdy już nie wyglądał tak samo - degradacja, świata i człowieka.
- synteza doznań wojennych, pokazuje jak się zmienił świat i wartości, beznamiętna reakcja narratora - obrazuje zmianę jaka zachodzi w ludziach
- Bohaterowie - Tadeusz (narrator) Maria narzeczona - studenci (radzą sobie jak mogą, Tadeusz pracuje w magazynie budowlanym, zajmuje się handlem - wszyscy tam handlują też z Niemcami, robi i rozwozi bimbler) ich przyjaciele - wesele- profanacja Wyspiańskiego - wesele oraz pracownicy firmy budowlanej
- Przekrój całej wojny - na początku zwykłe życie, rozmowy o literaturze, w miarę narracji pojawia się handel - tylko on zaczyna się liczyć. Warszawa odzwierciedlenie rzeczywistości wojennej - życie toczy się normalnym torem. Handel ludźmi - na porządku dziennym. Jan ma własny interes w pomocy doktorowej. Narrator patrzy na doktorową jak na towar a nie jak na człowieka - zmiana systemu wartości.

U NAS W AUSCHWITZU

- Tadeusz (narrator) - suma wszystkich postaw, stoi z boku, jest cyniczny, potrafi wykorzystać swoją sytuację, Borowski w rzeczywistości taki nie był

- obóz modelem państwa totalitarnego, podporządkowanie pod względem ekonomicznym, psychicznym - Władza dąży do tego, aby mieć kontrolę nad ludźmi, ich życiem i emocjami - narzucony plan dnia i hierarchia, pozbawiono chęci buntu, doprowadzili do tego że ludzie sobie nie ufali
- obóz nie jest anomalia - nic nowego, wszystkie zabytki zbudowane są przez niewolników - na tym opiera się cywilizacja europejska - krytykuje ją tym samym oraz wyraża swój niepokój o przyszłość
- aksjologia - nauka o wartościach
- wpadł w kocioł - tak został zesłany do obozu - element autobiograficzny
- Istnieje podział - na:
 1. u nas - Auschwitz -Betrugslarer - obóz oszustw, miał oszukać cały świat, i przyjeżdżających więźniów puffy (dom publiczny), muzeum, biblioteka nawet ślub Hiszpana z Francuską (propaganda) - wszystko na pokaz --- ironia. Drzewka, betonowe budynki, chodniki - chcieli utrzymać, że jest to obóz pracy
 2. w Birkenau –**drewniane końskie baraki, nie ma chodników, a zamiast łaźni z gorącą wodą-cztery krematoria, wywołuje strach.** nieocieplane drewniane baraki, obliczony tylko na przetrzymanie, obok były krematoria i kominy
- o co oskarża faszyzm?;
 - dehumanizację człowieka (nawet jeśli przeżył to nie bez skazy, nikt nie wyszedł normalny, bo biologia wygrała z człowieczeństwem, empatią)
 - deprywację - stworzono antydekalog - w tych realiach instynkt silniejszy niż wartości dlatego brak buntu
 - zagładę milionów ludzi
 - demitologizację

W wyniku 3 razy D narodziło się nowe społeczeństwo - celem przeżycie

- charakter epistolarny - pisany w listach - pisze je Tadeusz do narzeczonej w obozie obok - są w innym obozie
- ma okazję - zostaje flegerem - sanitariuszem - ironia - ma leczyć ludzi - niczego się tak naprawdę nie nauczyli- przykrywka
- Społeczność obozowa żyje według własnych zasad - słowniczek oświęcimski, jedność, kwitł handel podsłuchiwanie i donosicielstwo są na porządku dziennym - znak na drodze
- interpretacja tytułu - "u nas w Auschwitzu" - akceptacja, zadomowienie , u nas - oznacza zgodę, została spolszczona - udomowienie
- obowiązuje hierarchia - model totalitarny - kontrola jednostki we wszystkich sferach
komendant obozu - stał najwyżej w hierarchii
Unterscharfuhrer – stopień w SS odpowiadający plutonowemu w wojsku - gospodarz w Harnenze
esesman - żołnierz SS, oddziałów szturmowych, będących elitarną strażą przyboczną Hitlera. Obok Gestapo to postępująca z największą brutalnością, najbardziej zbrodnicza formacja hitlerowska.
funkcyjny/Vorarbeiter - więzień pełniący jakąś funkcję w administracji więźniarskiej obozu, zawsze otrzymywał dodatkową porcję
kapo - więzień który nadzoruje grupę, wydawał zaupę sztabowi więźniowie
post - SS-man z oddziałów wartowniczych, pilnujący więźniów przy pracy lub pełniący wartę na wieży strażniczej
fleger - więzień - sanitariusz w szpitalu. Mają uprzywilejowaną pozycję, nie noszą pasiaków, mają lepszą pozycję
na samym dole - więzień -szary plebs, musiał odzywać się do pilnujących z szacunkiem, jego los był od nich zależny. Ci o najmniejszych numerach, którzy byli najdłużej cieszyli się największym szacunkiem. Najgorzej traktowano więźniów żydowskich
- panujące warunki - Aby przeżyć trzeba się dostosować i zrezygnować z takich wartości jak współczucie i miłosierdzie. Więźniowie dostają tyle godzin snu i tyle jedzenia aby móc żyć. Wszechobecna choroba, śmierć, ludziom goli się głowy i tatuuje. Traktuje się ich jak zwierzęta - przywożenie w bydłowych wagonach. Więźniowie muszą wykonywać ciężką pracę, bez względu na warunki pogodowe. Po śmierci wyrzyna się złote zęby, przydaje się nawet popiół - do osuszania

- metody zniewolenia człowieka - katorżnicze musztry i gimnastyki, apele, ciężka praca, głód znęcanie się, bydzące wagony, golenie głów, wszechpotężny strach, głód, brak osobowości - tylko numer, brak wody, pożywienia, strzały, nagość, złe warunki

FKL – żeński obóz

DZIEŃ NA HARMENZACH

- dzień na Harmenzach - opis dnia pracy, Harmenzy - gospodarstwo rolne
- zestawienie różnych zachowań więźniów w ciągu jednego dnia, jednak jest to uogólnienie, synteza doznań obozowych
- narrator i główny bohater - Tadek - **Vorarbeiter** (pomocnik kapo - człowiek uprzywilejowany). Dobrze ubrany i odżywiony. Człowiek nastawiony na przetrwanie - nie jest herosem - jednak sprzeciwia się wykorzystywaniu pracy innych . Nie jest to człowiek zlagrowany. Zaakceptował warunki obozowe, bo chce przetrwać. Wykonuje prace na torach, nadzoruje pracę innych, kopie. wchodzi w układy, handluje z innymi więźniami (oddaje im swoje porcje w zamian za inne korzyści) i osobami. Jest lubiany wśród więźniów, chce dla nich dobrze i stara się ich chronić, jednak do tych nieuczciwych nie ma szacunku - straszy o wybiórcę. Prowokuje strażników - niebezpieczna gra. W obozie jest od 6 msc
- codzienność obozowa - pseudo toaleta, ciężka praca - do której "zachęca się" biciem, posiłki - kto pierwszy ten lepszy, zupa - woda z pokrzywą. Kapo wybiera tych, którzy dostaną dolewkę, należy się ona zawsze funkcyjnym, niektórym też należy się odpoczynek podczas gdy inni skazywani są na tortury. Potem powrót do pracy, często rewizje. Po powrocie ma miejsce apel a potem więźniowie mogą udać się na blok. Wybiórka - wybieranie z zespołu chorych lub inwalidów kandydatów na zagazowani, rewizje, apele. Życie w nieustannym strachu i tajemnicy
- bohaterowie
 - Tadek - narrator
 - Haneczka - dokarmia więźniów, prowadzi z nimi interesy, nie ma szacunku do przełożonych
 - Iwan - Vorarbeiter, złodziej, bije innych więźniów, pomaga ukraść gęś - zostaje pobity pejczem, zdemoralizowany, zlagrowany
 - Beker/ Grek - powiesił syna, przeszłość zbrodniarza, poliglota, kradnie gęś i jedzenie ma iść do gazu. Tadeusz czuje do niego nienawiść
 - Andrzej - jego zadaniem jest nauczenie Żydów marszu - musi ich potem zabić
 - Rubin - pomada Tadekowi uniknąć reprimendy
 - Janek - nie zna zasad panujących w obozie - nie wie o zdjęciu czapki podczas rozmowy z zarządcą
 - Kazik - kolega z bloku
 - pipel - młody człowiek, zajmuje się szmuglem, nakrywa do stołu
 - strażnicy - źli, biją, nie mają szacunku, inwigilują - zakaz śpiewania piosenek, zadają dodatkowe prace
 - inni więźniowie - zmęczeni, półnędzy, głodni, pragną tylko przeżyć, dlatego aby nie wybrano ich w wybiórcę starają się doprowadzić swoje ciało do porządku, walczą o jedzenie, pracują oczami a nie rękami - gdy pojawia się esesman, podczas wydawania obiadu nie mogą się ruszać
- ludzie w obliczu śmierci - wiedzą, że szykuje się wybiórka więc próbują doprowadzić się do porządku - ściąganie bandaży
- technika behawioralna - brak wspomnień, przedstawione są tylko czyny bohaterów, a nie ich czyny mówią to co jest tylko niezbędne do przeżycie

PROSZĘ PAŃSTWA DO GAZU

- tytuł "Proszę państwa do gazu" - cyniczny, pokazuje stosunek faszystów wobec więźniów, pokazuje że człowiek nic nie znaczy - reifikacja - pozwoliła przejść Niemcom bez reakcji - mógłby to powiedzieć esesman
- reifikacja - urzeczowienie - traktowanie czegoś, co nie jest rzeczą (osoby, zwierzęcia) jak rzecz
- opisuje przyjazdy transportów z ludźmi
- Kanada- grupa która wyładowywała transporty - pozyskiwali żywność, ubrania

- "nie gadałbyś głupstw, ludzi nie może zabraknąć, bobyśmy pozdychali w lagrze. Wszyscy żyjemy z tego, co oni przywiozła" - pokazuje jak ludzie mówią o innych ludziach - śmierć innych jest gwarantem przeżycia - nie może zabraknąć transportu bo nie będą mieli skąd pozyskiwać jedzenia
 - Borowski stosuje sarkazm, ironię i szyderstwo
 - ludzi idących na śmierć się oszukuje - jedyna forma litości
 - Muzułman - człowiek niezdolny do pracy
 - bohaterowie
- Henri nie jest wrażliwy na przemoc, godzi się na agresję
Tadeusz - na początku wrażliwość powoli się przyzwyczajają
Andriej - obojętny na śmierć, godzi się w wszechobecną przemocą, stępiony moralnie

z ofiar stają się katami - ukazany mechanizm który powoduje nieświadome wejście w rolę oprawcy, zawsze słabszy jest ofiara przemocy, niewiele jest jednostek które nie czynią zła

- stosunek do obozowych reguł
Henri - podporządkował się, wie że jest to jedyny możliwy sposób na przeżycie
Tadek - trzyma się najdłużej, jednak potem się podporządkował
Andriej - świetnie się dostosował, ma predyspozycje do bycia katem
- stosunek do wolności - nie mówiono o niej - najważniejsze jest przetrwanie
- świadomość godności osoby ludzkiej - nie ma czegoś takiego - rampa (strach) - bydłące wagony, podział na tych którzy przeżyją a na tych którzy pójdą do gazu (odarcie z godności), tatuaże, golenie głowy - uprzedmiotowienie. Kłanianie
- język - obozowy język - pozbawiony takich słów jak wolność, przyjaźń - są dostosowani do nowego systemu
- Hitlerowcy:
 - "tak należy karać wyrodne matki, gut gut" - strażnik przygląda się temu co robi więzień
 - opanowani, spokojni, rzadki kontakt z więźniami - bo same ofiary stały się katami
 - nie mordują tylko każą mordować
- człowiek zlagrowany; sadyzm, brak wartości, dostosowanie się do zasad, co to spowodowało ; obcowanie ze śmiercią, ciągle zagrożenie. przeżycie kosztem innego człowieka, porzucenie moralności przedobozowej

BITWA POD GRUNWALDEM

- Czas i miejsce opowiadania - obóz dipisów (przesiedleńców) w Niemczech, gdzie po wyzwoleniu Amerykanów przebywali więźniowie. Czas - rocznica bitwy pod Grunwaldem -15 lipca 1945 rok
- tożsamość głównych bohaterów -
Tadek - bohater i jednocześnie narrator - przeszedł przemianę - nie jest już tak życzliwy w stosunku do kolegów. Tadek zachowuje dystans, nie wchodzi w głębsze relacje ze Stefanem (pamięta co robił w obozie) czy z chorążym. Nie wygłasza wzniosłych haseł patriotycznych, nie chce uczestniczyć we mszy ponieważ wie że są to tylko puste frazesy i zna postawę kościoła podczas wojny. Pragnie bliskości kobiety, podoba mu się Nina - jednak scena jej śmierci nie powoduje u niego większych emocji. Rzeczą dla niego najważniejszą są książki
Stefan - były więzień, próbuje wybielić swoją historię, w obozie był blokowym. Jest człowiekiem bez uczuć. Ma komunistyczne poglądy, chce wrócić do Polski. Miał spór historyczny spór z chorążym. Brał udział ze sprawą kradzieży mięsa i musiał opuścić obóz. Podczas spotkania z Tadeuszem oznajmił, że ucieka do Polski
Chorąży - człowiek o nacjonalistycznych poglądach. W obozie jest razem z synem. Był okradany z jedzenia więc okradał innych (podejrzenia), postać dość tajemnicza, miał tatuaże. Po aferze z jedzeniem trafił do bunkra
Nina - żydowska dziewczyna, która przyjechała w transporcie z Pilzna, zastrzelona przez amerykańskiego żołnierza

- interpretacja przedstawienia - Polacy w odwecie za spalenie kilku milionów ludzi, spalili kukły niemieckich esesmanów. W żadnym stopniu te "zbrodnie" nie są to siebie podobne - zupełnie inna skala. Po takim okrucieństwie zdobyli się tylko na palenie lalki
- kondycja Polaków po wyzwoleniu - czas wojny odcisnął na nich piętno. Ich słowa, postępowanie pokazuje że Niemcy osiągnęli zamierzony cel - ofiara, która stała się potem katem łamie zasady : okrada, bije, wykorzystuje. Byli więźniowie myśleli też o swoim losie, część z nich chciała wracać do Polski, jednak większość z powodu traumy czy stanu państwa polskiego nie miała na to ochoty. Ludność żydowska przede wszystkim pragnie osiedlić się w USA, innych europejskich państwach czy w Izraelu. Jednak większość z nich nie chciała przyjmować kilkunastu tysięcy ludzi. Życie w obozie przesiedleńców to tak naprawdę wegetacja, wzajemna nienawiść, kradzieże - Polacy nie wyciągnęli wniosków
- spór narodowców z komunistami, kłamstwo katyńskie, zawiść, umiejętność współpracy. W obliczu wspólnego wroga potrafimy się łączyć, ale kiedy to minie to nie
- rola kościoła - chciał ugrać swoje, księża przebywali z dala od wojny, chcą umocnić antyniemiecki patriotyzm

3. „Tu się otwierał inny, odrębny świat..” - obraz życia obozowego w literaturze polskiej (T. Borowski, Gustaw Herling-Grudziński)

Obraz obozowego życia w „Innym świecie”:

- ❖ Mężczyźni, nie mogąc w inny sposób zaspokoić popędu seksualnego, zaczajali się za barakami i tam oczekiwali na przechodzące tamtędy więźniarki. Tak brutalnie zgwałcone kobiety, traciły już później wszelkie hamulce moralne i oddawały się wszystkim, którzy tego chcieli.
- ❖ Kobiety oddawały się za porcję posiłku, głód najczęściej łamał kobiety, kiedy już raz złamał, nie było już zapory na równi pochyłej, po której staczały się na samo dno upodlenia seksualnego... - Tania, młoda Polka (złamana głodem przez Polenko)
- ❖ Najstraszliwszy był głód, który potrafił zabić całą moralność w człowieku. Ludzie głodni obsesyjnie myśleli o jedzeniu, było ono dla nich jedynym celem, dla którego znosili wszystkie upokorzenia.
- ❖ przesłuchania - system, który powoduje rozpad, zaczyna się od przesłuchania i tortur, pozbawienie snu, podstawowych potrzeb fizjologicznych, mechanizm którym można przestawić na inny to oskarżenie, z ofiary robi się kateda, chodzi aby na nowo złożyć osobowość i żeby uwierzyli w to co oni mówią, chodziło żeby on sam uwierzył w to o co go oskarżają, np. zabójca Stalina sam uwierzył w to o co oskarżali go o zabójstwo kiedy tak naprawdę strzelił w obraz,
- ❖ Łaźnia co 3 tygodnie
- ❖ Cięża zwolnienie na 3 a potem 6 miesięcy
- ❖ Donosicielstwo- powszechne, Grudziński twierdzi, że donosicielstwo w obozie było sprawą naturalną, często wręcz więźniowie byli do niego zmuszani.
- ❖ Trzeci kocioł 125% normy kasza + ryba, drugi kocioł 100 % kasza, a pierwszy kocioł rzadka kasza
- ❖ stachanowcy - 125 procent normy
- ❖ Dzień w obozie rozpoczynała pobudka o 5.30 rano. Po śniadaniu następował wymarsz brygad do pracy. Trasy były bardzo długie od 5 do 7 km. Po przybyciu na miejsce liczone brygady i podawano stan liczebny robotników. Każda brygada miała swojego konwojenta, a ten ręczył za nią własną głową. Jeśli komukolwiek przyszłoby do głowy ucieczka, zostałaby zabity strzałem z karabinu.
- ❖ Poszczególne brygady miały powierzone odpowiednie zadania i zajmowały się np. bazą żywnościową, budową dróg, pracą w elektrowni i przy wyrębie lasu (ta była najcięższa).
- ❖ Czas pracy wynosił zwykle 11 godzin, po wybuchu wojny rosyjsko - niemieckiej podwyższono go do 12
- ❖ Dom Swidanijski- dom widzeń - od jednego do trzech dni, więcej jedzenia, nowa odzież
- ❖ Szpital- marzenie więźniów, jedyna możliwość na odpoczęcie, lepsze warunki, czysta pościel z tego powodu okaleczenia, wstrzykiwanie sobie roztopionego mydła do cewki moczowej, autor rozebrał się na mrozie aby się tam udać, wszystko, aby móc do niego trafić
- ❖ Warunki życia w szpitalu wkraczały w dziedzinę nieprawdopodobnego luksusu, zaś personel medyczny był miły, troskliwy i życzliwy. Szpital budził respekt i szacunek,

- ❖ Wychodnoj djen - dzień wolny kiedy przekroczone w kwartalne poziom produkcji, podczas tego dnia rewizja potem mogli robić co chcieli
- ❖ raz na dekadę dzień wolny
- ❖ Sklep - Koźma
- ❖ Wielki głód pojawia się zimą 41 roku, racje żywnościowe stały się jeszcze mniejsze, więźniowie zapadali na zdrowiu, sytuacja w obozie była tragiczna do tego stopnia, że nikt nie miał oporów, żeby zjeść psa, którego schwytał Dimka. zorientowali się, że z wymiecionej z wagonu podczas rozładunku mąki, można gotować papkę, która świetnie zakleja dziury w żołądku.
- ❖ Pokazy filmowe - I film z Michałem II wielki walc
- ❖ Kawacze odpowiadali za kulturę, Kunin chciał wyeliminować analfabetyzm, pod jego nadzorem biblioteka ale pieczę nad nią miał Paweł Iljicz - zabił brata
- ❖ Trupiarnia- kres wędrówki
- ❖ Urcy - recydywiści - nocne łowy
- ❖ Trzy uderzenia butem w drzwi to sygnał do kolacji - Witebsk
- ❖ „Pieriesyłka” to miejsce dające złudzenie pozornej wolności. Cele sprawiały wrażenie izb mieszkalnych. Przebywali tu „pełnoprawni” obywatele Związku Sowieckiego o wyrokach nieprzekraczających osiemnastu miesięcy, skazani na kary więzienia za takie przestępstwa jak: drobna kradzież, spóźnienie do pracy, chuligaństwo itp - Leningrad
- ❖ Barak pieriesylny, czyli barak tranzytowy, który czasem odwiedzał autor, pełnił poniekąd funkcję europejskiej kawiarni, ponieważ przebywali tutaj więźniowie z różnych stron czekający na kolejny etap

„Inny świat” podział więźniów w obozie:

W obozie w Jercewie między więźniami ukształtowała się swoista hierarchia. Mimo wspólnej niedoli, która powinna integrować ludzi, wytworzyły się pewne grupy więźniów, ułożone w specyficzny sposób w hierarchii. Wszyscy więźniowie uznawali ten podział.

- ❖ Polityczni (bieloruszczki) – osoby skazane za przestępstwa polityczne, będące na najgorszej pozycji. Strażnicy stosowali w stosunku do nich najgorsze kary.
- ❖ Bytownicy – przestępcy pospolici, znajdujący się w lepszej sytuacji niż „polityczni”
- ❖ Urkowie – wielokrotni recydywiści, którzy sprawowali władzę w obozie. Wymierzali kary współwięźniom, mieli wiele przywilejów; do najbardziej znanych należało prawo „pierwszej nocy” z kobietami, które przyjechały dopiero do łagru. Urkowie organizowali też tzw. „nocne łowy” – nocne polowania na kobiety, podczas których były one przez nich gwałcone. Urkowie mieli też zwyczaj gry o cudze rzeczy innych więźniów, a nawet o ich życie
- ❖ Iteerowcy – więźniowie pracujący w administracji obozowej. Otrzymywali dodatkowe racje żywnościowe i mieli większe przywileje z racji na sprawowaną funkcję. Często donosili na innych więźniów
- ❖ Nacmani – osobna grupa więźniów. Byli to Uzbegy, Turkmeni, Kirgizi, którzy bardzo tęsknili za swoimi krajami ojczystymi i zazwyczaj szybko umierali na kurzą ślepotę
- ❖ Kurzy ślepcy – osoby chore na tzw. kurzą ślepotę, chorobę, która z powodu braku witaminy A w organizmie powodowała utratę zdolności widzenia. Kurzy ślepcy byli traktowani jako prawie najgorsza grupa więźniów, ponieważ zawadzali innym – nie tylko gorzej pracowali, ale tamowali ruch. Często spotykali się z wrogością ze strony współwięźniów, nikt im nie pomagał.
- ❖ Ludzie z „trupiarni” – trafiali tam chorzy na „pyłagrę”, szkorbut, chorzy psychicznie. Dzielili się na dwie grupy: słabosiłkę – ludzi, którzy mieli jeszcze szanse wrócić do pracy w obozie, dostawali dodatkową porcję żywności. Grupa „aktirowki” dostawała głodowe racje żywnościowe i była właściwie skazana na śmierć.
- ❖ Bezprizorni - małoletni w areszcie, byli największą mafią; nie przykładali się do resocjalizacji ani poprawiania się; areszt traktowali jak obóz letni
- ❖ Stachanowcy - więźniowie, którzy wyrabiali 125% normy lub wyżej; otrzymywali 3 kocioł

Obraz obozowego życia w opowiadaniach Borowskiego:

„u nas w Auschwitzu”:

- ❖ Betrugslager - obóz na pokaz, miał oszukiwać, atrapa dla świata, pokazywał zupełnie inne oblicze
- ❖ Auschwitz - obóz, kto miał oszukać, że jest w nim lepiej, stworzony jako pewna iluzja, ma zachować pory normalności, budynki jak np. blok kultury, sala muzeum, puff – dom publiczny, sala muzyczna, muszą przymilać się, służyć systemowi, pseudo społeczeństwo, które ma oszukać całe społeczeństwo
- ❖ Birkenau - gorsze warunki, komory gazowe, drewniane budynki, nieocieplane, zimno, wszy, gołe prycze
- ❖ mużulman - człowiek wykończony fizycznie, skazany na pewną śmierć, nie ma szans na przeżycie
- ❖ Podporządkuje pod względem ekonomicznym psychicznym człowieka ten obóz, model państwa totalitarnego
- ❖ O hierarchii decydowało doświadczenie obozowe i umiejętność wykorzystania w kontaktach z więźniami.
- ❖ Dehumanizacja - odczłowieczenie, pozbawienie wartości humanitarnych, człowiek pozbawiony ludzkiego pierwiastka, wartości ważne dla człowieka straciły swoje znaczenie, ważna był tylko nadzieja,
- ❖ Człowiek zlagrowany – ten, który przyjął warunki obozu, dostosował się do nich
- ❖ Bydlęce wagony – ludzie dzieleni jak bydło, dzieci, a szczególnie , doktor Mengele – eksperymenty na bliźniakach i kobietach

„Dzień na Harmenzach”:

- ❖ harmenzy – gospodarstwo rolne
- ❖ dla osadzonych każda możliwość wyjścia poza teren obozu była wielkim wydarzeniem - prace im powierzane nie były aż tak wyczerpujące oraz nie byli tak kontrolowani jak w lagrach – mogli np.. Szukać jedzenia,
- ❖ większość osadzonych doświadczyła okrucieństwa głodu, np. relacja Beckera, który opisuje patrzenie na ludzi jak na pożywienie w momentach skrajnego głodu, wydawanie posiłków - kto pierwszy dotarł temu udało się zgarnąć najwięcej jedzenie,
- ❖ powszechne są kradzieże - opowieść beckera o dawnych czasach kiedy kazał za kradzieże skazywać na śmierć każdego kto się tego dopuścił nawet własnego syna,
- ❖ pragnienie ocalenia życia było bardzo silne, gdy dowiedzieli się o planowanej wybiórce starali się jak najdokładniej ukryć wszelkie rany, oznaki słabości, każdy z ludzi bał się że będzie jednym z następnych, który skończy w komorze gazowej,
- ❖ do esesmana należało się zwracać ze zdjętą czapką i rękami ułożonymi wzdłuż ciała

„Proszę Państwa do gazu”:

- ❖ opisy ludzi przyjeżdżających na śmierć do komór
- ❖ cynizm, pokazuje że człowiek nie znaczył nic – reifikacja – człowiek był przedmiotem,
- ❖ syndrom kata i ofiary - żeby stać się katem najpierw trzeba uprzedmiotowić ofiarę, dlatego Niemcy mówili np. Żydach jako robaki itd. człowiek ulega uprzedmiotowieniu lub zezwierzęceniu
- ❖ śmierć innych gwarantem przeżycia dla reszty
- ❖ tzw. Kanada – komando które chodziło wyładowywać transporty, dobre było pracować tam bo mogli pozyskać ubrania, jedzenie mogli przemyścić
- ❖ ukazany mechanizm który powoduje nieświadome wejście w rolę oprawcy, zawsze słabszy jest ofiara przemocy, niewiele jest jednostek które nie czynią zła
- ❖ ludzi idących na śmierć się oszukuje - jedyna forma litości
- ❖ nie mówi się o wolności najważniejsze jest przetrwanie

„Bitwa pod Grunwaldem”:

- ❖ stworzono nowe obozy - obozy wyzwolencow, obóz dipisów (przesiedleńców) w Niemczech, gdzie po wyzwoleniu Amerykanów przebywali więźniowie
- ❖ Żydzi nie chcieli wracać do polski, Polacy też niechętnie
- ❖ zawiść warcholstwo, nieumiejętność wspólnego życia, zniknął wspólny wróg, w obliczu wspólnego wroga potrafią się zjednoczyć, ale bez bata na plecach każdy w swoją stronę
- ❖ uwypuklona rola kościoła,

4. Inny świat G. H. Grudzińskiego jako studium funkcjonowania systemu totalitarnego i dzieło literackie

motto w kontekście treści - polemika dotyczy kondycji człowieka w tych warunkach, pokazuje że można być człowiekiem w tych nieludzkich warunkach, istnieje zarówno dobro i zło
 martwy dom - cała rosja

proza reportażowa --- beletrystyka

- autentyzm - nie podaje nazwisk świadczy o autentyczności i powściągliwości
- perspektywa - I osobowa, opowiada to co usłyszał od innych bohaterów, wnika w ich sposób myślenia
- obrazowość - środki stylistyczne; epitety, przenośnie, porównania - język metaforyczny
- artyzm - dbałość o szczegół, dobór środków stylistycznych, sformułowań, skupia się na stronie emocjonalnej

ostatnia scena ----- nie powiedział rozumiem bo nie można porównywać systemu wartości z tamtego okrutnego świata do nowego

Obóz pracy, opisany w „Innym świecie” Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, **był częścią państwa totalitarnego i jednocześnie odzwierciedlał zasady, według których taki ustrój funkcjonował.**

Państwo totalitarne kontrolowało życie obywateli:

- ❖ W obozie obowiązywały plany produkcyjne, a więźniowie musieli wyrabiać określone normy.
- ❖ Od wyrobionych planów i norm uzależnione były różne przywileje więźniów – między innymi lepsze jedzenie i „wychodnej dzień”.
- ❖ Jednostki niezdolne do pracy skazywane były na powolną śmierć głodową w Trupiarni.
- ❖ Obowiązywał system brygadowy, co miało podnosić wydajność wszystkich osób w grupie, a więźniowie kontrolowali wzajemnie swoją pracę.
- ❖ Wszelkie wyrobione normy podlegały rozbudowanemu systemowi biurokracji.
- ❖ Więźniowie byli maksymalnie eksploatowani, a praca stawała się dla nich przymusem i sposobem zniewolenia.
- ❖ Skazańcy nie otrzymywali godziwej zapłaty, a zarobione pieniądze były nieadekwatne do ponoszonego wysiłku.
- ❖ Istniała rozbudowana lista przestępstw gospodarczych

Państwo totalitarne kontrolowało życie polityczne obywateli:

- ❖ Istniała tylko jedna partia, która miała nieograniczoną władzę, bez żadnych instytucji kontroli nad nią.
- ❖ Lista przestępstw politycznych była rozbudowana.
- ❖ Poglądy obywateli musiały być zgodne z jedynym, właściwym i oficjalnym nurtem ideologicznym państwa.
- ❖ Obóz był „ośrodkiem wychowawczym”, który odpowiednio kształtował światopogląd więźniów poprzez propagandę

Państwo kontrolowało życie osobiste obywateli:

- ❖ Obozy przyczyniały się do rozpadu związków rodzinnych, ograniczano widzenia oraz kontakty listowne.
- ❖ Cała rodzina ponosiła odpowiedzialność za popełnione przez jednego z jej członków przestępstwo, inni ludzie gardzili tymi, którzy pozostali na wolności, a NKWD prześladowało ich.
- ❖ System donosów w obozie niszczył wszelką zażyłość między więźniami, którzy nie ufali sobie, ponieważ każdy mógł okazać się donosicielem.

Państwo sprawowało kontrolę nad życiem intelektualnym obywateli:

- ❖ W obozie istniał indeks tekstów zakazanych.
- ❖ Więźniowie mieli dostęp do ocenzurowanych książek, które wydawane były im zgodnie z przepisami.

Państwo kontrolowało tożsamość religijną obywateli – katolicy w obozie nie mieli prawa do obchodzenia świąt.

Państwo było ponad prawem:

- ❖ Więźniowie otrzymywali wyroki na podstawie fałszywych dowodów i fałszywych oskarżeń, w każdej chwili mogli mieć przedłużoną karę.
- ❖ NKWD nie podlegało żadnej kontroli.
- ❖ Więźniowie polityczni byli traktowani jako wrogowie systemu i traktowano ich gorzej niż więźniów kryminalnych.

Obóz pracy przymusowej w Związku Sowieckim można określić jako **miniaturę państwa komunistycznego**, którego celem było całkowite podporządkowanie więźniów władzy.

„Inny Świat” jako dzieło literackie

nosi cechy powieści, reportażu ale jest zbudowany na autobiografii – pakt autobiograficzny – pakt między autorem i czytelnikiem polega na tym, że każda ze stron wie z czym ma do czynienia; misz masz literacki; ciężko go zaszufłakować; literatura psychologiczna, historyczna, socjologia

Do literatury faktu utwór przybliża podjęta, ówczesnie aktualna, problematyka polityczna, socjologiczna i psychologiczna. Autor opisuje wydarzenia z okresu poprzedzającego wybuch II wojny światowej do roku 1942, aresztowania i sytuację polityczną w Rosji oraz życie w sowieckim obozie i jego wpływ na psychikę więźniów. „Inny świat” cechuje brak fikcji literackiej – fabuła dzieła oparta została na autentycznych wydarzeniach, a bohaterami są autentyczni ludzie – współtowarzysze pisarza z okresu pobytu w obozie w Jercewie.

Powieść ma formę pamiętnika – narracja prowadzona jest w pierwszej osobie, a narrator należy do świata przedstawionego, jest świadkiem bądź uczestnikiem zdarzeń, niekiedy przekazuje to, co zasłyszał od innych skazańców. Taki styl narracji jednocześnie ogranicza wiedzę narratora do tego, co sam przeżył i czego się dowiedział. Cechuje go także maksymalny obiektywizm, a emocje własne zostały przesunięte na dalszy plan lub całkowicie wyciszone. Kompozycja „Innego świata” podporządkowana została chronologii wydarzeń i biografii narratora, który relacjonuje głównie własne przeżycia i obserwacje.

Charakter literatury pięknej nadaje dziełu Herlinga-Grudzińskiego język – precyzyjny i metaforyczny, łączący w sobie cechy stylu „niskiego” i „wysokiego”. Dosadne słowa oraz elementy obozowego slangu służą do odzwierciedlenia brutalnej rzeczywistości.

Rzeczywistość uduchowioną oddają natomiast rozbudowane metafory, a także wyrażenia pełne patosu i elegancji. Styl języka narracji służy wyrażaniu doznań zmysłowych, emocji i refleksji narratora. Kompozycja utworu jest spięta kłamrą, na którą składają się dwa spotkania Gustawa z tym samym człowiekiem: pierwsze – w więzieniu w Witebsku, następne – po trzech latach życia na wolności. **Poszczególne rozdziały tworzą charakterystyczne mikronowelki** – każdy skoncentrowany jest wokół jednego wydarzenia, które jednocześnie

przybliżyć biografie przedstawianej postaci. Każdy rozdział posiada własną dramaturgię, z wyraźnie zaznaczonym punktem kulminacyjnym i pointą. Głównym elementem konstrukcyjnym fabuły „Innego świata” są wyraziste portrety bohaterów drugoplanowych, których dzieje przybliża narrator.

Autor w mistrzowski sposób połączył w zwartą całość różne płaszczyzny postrzegania świata – psychologiczną, polityczną, socjologiczną, metafizyczną, filozoficzną i etyczną. Podjął również rozbudowaną problematykę moralną, w której na plan pierwszy wysuwa się **postawa miłości do bliźniego**. Natomiast ze względu na przedstawione w utworze realia życia w sowieckim obozie pracy, „Inny świat” **zaliczany jest do podstawowych dokumentów epoki i literatury faktu**.

Nawiązania do Dostojewskiego

Zapiski z martwego domu – książka autorstwa rosyjskiego pisarza odgrywa ważną rolę w *Innym świecie*. Sam Dostojewski był przecież skazany na katorgę, którą odkrył i utrwalił właśnie w Zapiskach. Grudziński nawiązuje do niej w podtytule (*Zapiski sowieckie*), w motcie, wreszcie w opowieści o lekturze książki w obozie, o konspiracji z Natalią Lwowną, od której ją otrzymał. **Dlaczego obecność książki Dostojewskiego jest tu taka ważna? Bo po jej przeczytaniu przestają działać prawa czasu – koszmar obozów i tragedii „innego świata” trwa bez względu na datę – tak samo za czasów Dostojewskiego, jak i Grudzińskiego. Ten sam koszmar – „tak jakby nie było nigdy najkrótszej nawet przerwy” pomiędzy losami tych ludzi. Więźniowie krzyczą wczoraj i dziś – a Rosja jest martwym domem. Jedynym wyjściem realnym wydaje się w tej sytuacji samobójstwo – i wielu bohaterów decyduje się na nie.**

Podobieństwa między Borowskim a Grudzińskim:

- ❖ przeżyli obozy
- ❖ opisują obozy z autopsji – wiarygodne źródło informacji
- ❖ wiarygodni
- ❖ ofiara może stać się katem
- ❖ pokazują, jak działają systemu totalitarne
- ❖ hierarchia obozowa
- ❖ łamanie człowieka i godności ludzkiej
- ❖ mechanizmy zagłady człowieka
- ❖ głód, choroby, terror, selekcja
- ❖ hierarchię wartości, wygląd obozów
- ❖ nie oceniają, starają się być obiektywni
- ❖ ukazują bardzo szczegółowo
- ❖ główny bohater będący jednocześnie narratorem; staje z boku; staje po stronie człowieka; przyznaje się do błędów

Różnice:

- ❖ Borowski stosuje behawioryzm; antypsychologizm; Grudziński skupia się też na psychice – analizuje każdy przypadek z osobna
- ❖ tam wysokie temperatury, które paliły a tu mróz, który wyniszczał
- ❖ u Grudzińskiego można utożsamiać narratora z autorem
- ❖ tam jest ktoś noname, zredukowany do podstawowych instynktów, zlagrowany, konsekwencja kryzysu kultury, człowiek to nagi instynkt, to w jakim świecie żyjemy zostało zbudowane z krzywdy innych
- ❖ u Grudzińskiego bardziej obrazowy i kwiecisty język a nie sucha relacja
- ❖ człowiek to istota bardzo złożona, prawda o człowieku
- ❖ dominanta: wartości moralne które zostały trwale wystawione na próbę, zachowania, nie wszyscy temu ulegli

“Inny Świat” to odpowiedź na Opowiadania Borowskiego

5. Wizja zagłady getta w literaturze polskiej.

Hanna Krall *Zdążyć przed Panem Bogiem*

Dokument ten jest zapisem rozmowy z Markiem Edelmanem, żydowskim lekarzem, jednym z przywódców powstania w getcie warszawskim. Jest to obraz Holokaustu od wewnątrz, przedstawiony niezwykle tragicznie. Polityka Niemców wobec Żydów była okrutna. Powszechnie panował głód, prowadzący do skrajnych sytuacji. Jedną z nich był moment, w którym matka (Rywka Urman) odgryzła z głodu kawałek ciała zmarłego syna. Ponadto hitlerowcy prowadzili badania na ludziach, niezgodne z zasadami humanitaryzmu.

Żydzi warszawscy nie byli bierni wobec Holokaustu. Walczyli o życie, choć mieli świadomość, że Niemcy stanowią nad nimi przewagę liczebną i militarną. Niektórzy, tak jak Mordechaj Anielewicz, przywódca powstania w getcie, woleli popełnić samobójstwo niż pozwolić się zabić przez oprawcę.

Niektórzy, pomimo zagrożenia poświęcali swoje życie za innych więźniów getta – np. Michał Klepfisz, który zasłonił swoim ciałem towarzyszy ucieczki. Jurek Wilner, który nie zdradził żadnych informacji, chociaż był torturowany. Później wobec zagrożenia ze strony oprawców zasugerował swoim towarzyszom możliwość popełnienia samobójstwa.

W rozmowie tej Edelman przedstawia getto takim, jakim było rzeczywiście. Mówi o ludziach, którzy tysiącami tłoczyli się, aby dostać się do transportu do Treblinki, a także o garstce młodych i niedoświadczonych ludzi, którzy nie chcieli zginąć w gazie i rozpoczęli beznadziejną walkę z przeważającymi siłami okupanta. Edelman mówi zarówno o tych, którzy w obliczu klęski popełniali samobójstwa, jak i o tych, którzy walczyli z poświęceniem i oddawali życie, aby inni mogli przeżyć i powiedzieć prawdę o tamtych tragicznych czasach. Życie wewnątrz getta cały czas było wyborem pomiędzy życiem a śmiercią. Nikt z tych ludzi nie był pewien tego, czy przeżyje kolejny dzień. Toczyli oni beznadziejną walkę po to, aby zwrócić uwagę świata na los Żydów, oraz aby zginąć godnie z bronią w ręku. Jest to poruszający zagładę getta od strony Żydów walczących i ginących w tej szczelnie zamkniętej części miasta. Hanna Krall porusza problem egzystencjonalny, przez pytania o wartość życia i śmierci ludzkiej w różnych sytuacjach. Duże wrażenie wywiera heroizm ginących Żydów, pragnących pokazać światu, że potrafią godnie umierać jak inni ludzie. Edelman po doświadczeniach wojennych za nadrzędną wartość uważa życie drugiego człowieka i odpowiedzialność za niego. Reasumując reportaże pisarzy i relacje świadków świadczą o tym, że proza polska stanowi wybitnie dogłębnie przedstawia problem doświadczenia holokaustu i hitlerowskich obozów śmierci.

Czesław Miłosz *Campo di Fiori*

Obraz zagłady getta porównany do egzekucji Giordano Bruno na Campo di Fiori. Getto płonie, wraz ze wszystkimi "mieszkańcami", lecz nikt nie wykazuje współczucia. Ludzie przechodzą obojętnie obok tragedii, jaka dzieje się za dwumetrowym murem. Żydzi w getcie nie otrzymują żadnej pomocy, życie toczy się dalej, podobnie jak w przypadku Bruna, który płonął otoczony przez grupę ludzi. Zyskał on tylko chwilowe "zainteresowanie", natomiast sceną rozgrywającą się w Warszawie nikt się nie interesuje, każdy przechodzi obojętnie.

6. Niepoetycka poezja T. Różewicza

Tadeusz Różewicz (1921-2014)

- Pokolenie Kolumbów; Członek Armii Krajowej
- jeden z największych polskich poetów XX w.
- Tematyka:
 - rozpad wartości, degradacja człowieczeństwa, upadek cywilizacji jako efekt wojny i okupacji
 - próba uporządkowania świata powojennego
 - uwikłany w losy ludzkie - jego twórczość to diagnoza współczesnego człowieka,
 - próba wnikienia w świadomość człowieka, który zobaczył okrucieństwo wojny, zamiast tego co powinien zobaczyć jako młody człowiek - czego innego go nauczono, a co innego widział

- Czy możliwa jest poezja po Oświęcimiu?; Ocalony - fizycznie czy psychicznie?; Jak mówić o wojnie?;
- wyznanie niewiary

➤ forma wiersza:

- minimalizm formalny, wyrazistość, oszczędne stosowanie metafor, rezygnacja z rymów, sprowadzenie wypowiedzi podmiotu do podstawowych fraz, oparcie jej na konstrukcji zdań często eliptycznych
- prozaizacja języka
- pokazuje, że śmierć i pozbawienie godności były tak nie do opisanego, że j. poetycki temu nie poddała - wolny, biały, często bez interpunkcji, reportażowy opis zdarzeń, nowa jakość
- **poetyka "ściśniętego gardła"**

Ocalony

- gatunku liryczny: nie da się określić - wiersz różewiczowski, liryka wyznania

- **Podmiot liryczny jako młody człowiek, musiał spotkać się z uderzającym koszmarem wojennym.** Jest świadomy, że wówczas powinien poznawać świat w zupełnie inny sposób - "Mam dwadzieścia cztery lata / ocalony / prowadzony na rzeź".

- **Nosi w sobie traumę, która zagłusza fakt, że ocalał.**

- **Przedwojenny świat wartości odszedł w niepamięć.**

Takie pojęcia jak filozofia, religia, czy etyka stały się tylko pusto brzmiącymi hasłami. Nastąpił kryzys moralny, etyczny i człowiek został zdegradowany. W czasie wojny cały dorobek kultury okazał się niczym. Nikomu nie można było ufać. Człowieczeństwo i uczucia wyższe zostały zatracone.

- **człowiek zreifikowany**

"*furgony porąbanych ludzi / którzy nie zostaną zbawieni*" - Skojarzenie z furgonem drewna – uprzedmiotowanie – System do tego doprowadził. Ludzie zostali odcięci od jakiegokolwiek duchowości.

- **zatarcie różnicy między dobrem a złem**

unaocznione zostało przez słowa przeciwstawne, zestawione spójnikiem "i". Pojawił się odwrócony dekalog. Wszystko stało się relatywne. Można być jednocześnie i występny i cnotliwym (np. handel i przemysł, ale jednoczesna obrona ludzi, zabicie, ale ocalenie).

- **Ocalony znalazł się teraz niczym na początku świata, jest on zupełnie inny.**

Kształtować będzie się nowy świat z **chaosu**. [symbolika - stworzenie świata, na początku chaos "ciemność i światło"]

- **Potrzebuje więc "nauczyciela i mistrza", który "oddzieli światło od ciemności",**

pokieruje nim i powie, że człowiek jeszcze może być ludzki, a tym, którzy przeżyli trzeba przywrócić "wzrok, słuch i mowę". Jako, że **podmiot I. sam widzi tylko wspomnienie tragedii wojennej, potrzebuje autorytetu, który wyznaczy nową harmonię, hierarchię, porządek, ład i nazwie na nowo poezję, jakość i cały świat.**

Lament

- **Podmiot liryczny przeżył wojnę. Młody, ale na tyle dojrzały by mieć pojęcie o życiu. Okaleczony doświadczeniami wojennymi. Mówi, że jest mordercą, narzędziem w dłoni kata – doświadczył skrajnej degradacji.**

Sam był traktowany jak zwierzę i sam zabijał. Odebrał taką lekcję życia, jakiej nikt nigdy nie doświadczył. Jest młody, ale pojawia się tu system negacji – "nie jestem młody / niech was smukłość mego ciała nie zwodzi " - powinien mieć cechy odpowiednie jego młodości, ale ich nie ma ze względu na to, co przeżył.

Wypowiedź nie jest buntem, przeciwko tym, którzy go skrzywdzili.

- **Formułuje wyznanie do** ludzi, którzy mieli wpływ na jego życie. Mówi kim się nie stał, informuje, że wszelkie nauki na nic się zdały.

do kapłanów (duchowość), nauczycieli (intelekt), sędziów (Sprawiedliwość), artystów (wolność, piękno) szewców (Zwykłe przyziemne życie), ojca (autorytet)

“Okaleczony nie widziałem / ani nieba ani róży / ptaka gniazda drzewa / świętego Franciszka / Achillesa i Hektora”

Symbole: niebo, róża, ptak, gniazdo, drzewo -> nie mógł zauważyć piękna tego świata, ponieważ to wszystko nie ma znaczenia w rzeczywistości w jakiej przyszło mu żyć.

św. Franciszek – miłość do zwierząt, bracia mniejsi -> podkreśla zapomnienie o tych wartościach.

Achilles i Hektor – najsłynniejszy honorowy pojedynek -> nie było honorowych pojedynków, nie ma mowy o bohaterstwie i honorze.

Wszystko co do tej pory zostało mu pokazane zanikło.

Przez 6 lat widział tylko śmierć "buchał z nozdrza opar krwii" – totalna degrengolada moralna, zezwierżenie. Człowiek to zwierzę i rzeźnik jednocześnie. Taką lekcję odebrał. Nie doświadczył miłosierdzia, bohaterstwa przez co stracił wiarę w transcendentny porządek świata.

Ostatnia strofa – odwołuje się do modlitwy, wyznania wiary. Jednak zaprzeczył temu – zawarte jest tu **swoiste wyznanie niewiary - nie może zaufać już bogu, który był nieobecny.**

- Klęska człowieka nowoczesnego, „Człowiek Różewicza wyszedł z katastrofy wojennej z poczuciem klęski moralnej, żaden bóg nie mógł go osłonić.

Do symboliki odwołuje się by pokazać jak bardzo zdegradowała się w obliczu tej wojny. Przeżył wstrząs w wyniku którego oskarża, rozpaczliwie woła o ład. Stracił wiarę. Świat fundamentalny świat wartości runął w gruzy. Stąd

lament poety nad rozbitym światem – jedyna droga, która prowadzi bohatera do ocalenia podmiotowości i godności ludzkiej, nie może zaufać już bogu który był nieobecny.

„Lament” interpretować można jako płacz nad symboliczną śmiercią podmiotu i nad upadkiem wyznawanych wartości. W szerszym kontekście będzie to lament nad całym pokoleniem Kolumbów tragicznie „okaleczonych” przez doświadczenia II wojny światowej.

- elipsa ("rozwalony na polu chwały poległ") , skrótość, często pozbawione czasowników, niedomówienia lub dosłowność
- metafora („jasność otwartego czoła”),
- inwersja („niech was smukłość mego ciała / nie zwodzi”)
- wiersz biały, liryka bezpośrednia

Termopile polskie

- **liryka opisowa; 7 strofa - liryka inwokacyjna**

Tytułem wiersz nawiązuje do legendarnej bitwy pod Termopilami, jaka odbyła się między Spartanami a Persami w 480 p.n.e.

Polskimi Termopilami nazwano trzy bitwy w naszej historii: bitwę pod Zadwórzem 17 sierpnia 1920, bitwę pod Dytiatynem 16 września 1920 oraz obronę Wizny 6-10 września 1939.

Różewicz **nie powieła** mitu bohaterskiej śmierci

- **Obnażenie mitów - deheroizacja i ukazanie fizjologii wojny. Brutalna relacja z miejsca masakry.**

Okrucieństwo zostało ukazane w sposób **surrealistyczny** („głów-meduz” – „pomykanie”), ponieważ nie ma wystarczających słów, które mogłyby wyrazić masakrę wojenną. Swoisty czas unaoczniający, gdzie czujemy, że stajemy się świadkami wydarzeń. Opis zmieszany z wizyjnością. Makabryczny obraz

Przerzutnia podkreśla że to nie dzieło sztuki, natury, a masakra ukazana w przewrotny sposób.

- **Partyzant to nie bohater, a człowiek**

"niebieskie flaki" (nie ptaki). Bohaterowie zostali odarci z bohaterstwa, to nie bohater, a po prostu człowiek bierze udział w wojnie

- **Tragedia rodzicielstwa** w obliczu wojny, dosłowność opisu, Matki patrzące na cierpienie bitych synów

- **Proroctwo "zbierajcie każdą kroplę krwi/ która nie będzie policzona."** w kontraście do "u was są wszystkie policzone włosy na głowie..."

w sytuacji przedstawionej w wierszu **Bóg zapomniał o tych ludziach (w wierszu pojawiają się tragedie jednostek: Żyda, partyzanta, kurierki). Ich tragedie są bezsensowne - proroctwo zaprzeczone.** Krople krwi nie będą policzone, bo nie mają wymiaru ofiary.

"Cyjanek sypie na /pęknięte usta/ biały śnieg." samobójstwo

Zupełnie inny język, Różewicz poszukuje języka po Oświęcimiu. O innym świecie trzeba inaczej mówić. Reportażowy opis zdarzeń – aby wstrząsnąć człowiekiem, poetyka ściśniętego gardła

Campo di Fiori - Czesław Miłosz

Czesław Miłosz - przedstawiciel pokolenia Kolumbów, urodził się na kresach wschodnich. Miłosz był zwolennikiem multikulturalności, **spoglądał na współczesność krytycznym okiem.** Przywołuje wydarzenia z wieku XVI - pokazuje cos co **wydawało się zamierzchłe** udowadnia, że **obojętność przynosi straszne efekty.** Zestawia wydarzenia podczas wojny i pokazuje, że **znieczulica tym razem dotyczyła całego narodu.** Cechą charakterystyczną dla jego poezji jest **katastrofizm**

Wiersz „Campo di Fiori” opiera się na zestawieniu dwóch kontrastowych wizji: ludzkiego (samotnego) cierpienia i zabawy (beztroski) tłumu. Tytuł przywodzi na myśl **plac znajdujący się w Rzymie** - został tam spalony za swoje poglądy Giordano Bruno. Podmiotem lirycznym jest **mężczyzna, mieszkający w Warszawie, Polak. Zdaje sobie sprawę do się dzieje w getcie, nie jest obojętny.** Oba obrazy nasuwają refleksję na temat ludzkiej natury. Z jednej strony Miłosz potępia zachowanie tłumu – ślepego, głucheego na tragedię, egoistycznego, zajętego własnym życiem. Z drugiej – pisze wyraźnie o „samotności ginących”. Podkreśla, że umierający Bruno nie znalazł słów, którymi mógłby pożegnać niewdzięczną ludzkość. Ludzkość nie doceniła wiedzy i odkryć Bruna. Podobnie teraz – ludzie nie zauważają heroicznej walki powstańców, lekceważą ją. **Artysta wydaje się jedynym, którym dostrzega tragedię.** Jego zadanie to upamiętnienie zbrodni, zapisanie jej i napominanie tych, którzy nie widzą i nie chcą widzieć zła

Wnioski:

- **obojętność** na śmierć i tragedię drugiego człowieka,
- płonący stos jako alegoria pieców krematoryjnych,
- „Nowe Campo di Fiori” jako **niebezpieczeństwo kolejnych tragedii** na miarę holokaustu i śmierci G. Bruno
- **brak tolerancji** dla szeroko pojmowanej odmienności,
- obraz getta widzianego z zewnątrz
- przyczyna prostoty i komunikatywności języka i formy poetyckiej.